

Přednáška č. 8
Adaptace, akulturace,
asimilace

Adaptace, akulturace, asimilace

- Adaptace. Do jisté míry hierarchicky nejvyšším nebo také „všeobjímajícím“ pojmem vztahu cizinec-majoritní prostředí. Odráží řadu geograficky, ekonomicky, sociokulturně a psychologicky významných procesů a subprocesů, jimiž imigrant v nové zemi prochází, jimiž je formován a jež zároveň přetvářejí původní struktury.
- Akulturace. Kulturní změna imigrantů, jež je výsledkem stálého kontaktu mezi odlišnými kulturními skupinami. Tento kontakt může být jednostranný (imigranti přijímají prvky majority – zejména její jazyk), ale i oboustranný, kdy i členové majoritní společnosti přijímají určité kulturní prvky minority (např. přijetí způsobu oblékání, jazykové prvky, určité způsoby chování, zvyklostí, žebříčku hodnot), aniž by docházelo ke zřikání se vlastní kultury.
- Asimilace je definována jako ztráta kulturní identity a úplné splynutí s majoritní společností

Asimilace na:

- Makroúrovni (tj. imigrační skupina):
 1. Pokud je přistěhovalá minorita ochotna vzdát se své etnické identity a plně se přizpůsobit národnostní většině, popř. dominantní kultuře, pak hovoříme o monistické asimilaci.
 2. Asimilační proces však nemusí být chápán jednostranně, ale může být založen na principu vzájemnosti. Přijatá menšina a přijímající většina se sbližují jako důsledek interakce a komunikace. Pak se jedná se o tzv. asimilaci interakční, díky níž vznikají jazykové a národnostní pospolitosti.
 3. Další eventualitou je pluralistická asimilace, během níž se různé skupiny shodují na určité úrovni jednostranného nebo vzájemného přizpůsobení; zřikají se však dále zacházející konvergence a zachovávají si své odlišné kultury.
- Na mikroúrovni (tj. z pohledu jednotlivce):
 1. Behaviorální asimilace je míra „vstřebávání“ kulturních znaků přijímací společnosti (jazyk, náboženství, oblečení, sport, umění apod.).
 2. Strukturální asimilace je proces, jakým se imigranti a jejich potomci začleňují do sociální a zaměstnanecké struktury a současně vstupují do politických, sociálních a kulturních organizací přijímací společnosti. (někteří autoři například považují integraci za strukturální asimilaci)

Integrace

Obecně - sjednocení či včlenění nižší části do vyššího celku.

Ve vztahu k imigraci - proces, v jehož rámci se imigranti stále více včleňují do různých oblastí společenského života v majoritní společnosti a do již existujících sociálních struktur. V popředí zájmu je především kvalita a způsob jejich zapojení do daného socioekonomického, právního, politického a kulturního systému majoritní společnosti.

- Integraci lze chápat jako **proces** - začleňování do socio-ekonomického, právního a kulturního systému majority i **stav** - výsledný stupeň propojenosti
- Heckmann: integrace jako „začleňování nových populací do existujících sociálních struktur“ probíhající v několika sférách (strukturální, kulturní, sociální a identifikační), zároveň je však integrace „žádoucí“ stav

Separace/segregace

- Separace/segregace. Vyčlenění z majoritní společnosti způsobené samotnou minoritou se obvykle nazývá separace, naopak vyvolané tlakem majority se nazývá segregace.
- K segregaci dochází nejen z hlediska psychologických aspektů chování jedince či etnické skupiny, nýbrž i z toho vyplývajících sídelně-prostorových vztahů (např. ghettotizace).

Rozdíly mezi americkou a evropskou literaturou v pojmosloví asimilace a integrace.

- Do užívání jednotlivých pojmů se promítá především historie a bohatost tradice asimilačního modelu. Často se totiž mluví v různých souvislostech o „asimilaci“, i když tento pojem často vůbec nevystihuje původní význam tohoto termínu.
- Do významu pojmů se promítá vliv jednotlivých škol, které nazírají na dané pojmy ze svého specifického úhlu pohledu. Vliv mají i nové trendy, v rámci kterých jsou formulovány nové termíny, jež však vyjadřují staré jevy.

- Asimilace je v evropském pojetí definována jako ztráta kulturní identity a úplné splynutí s majoritní společností.
- V pojetí některých, především severoamerických geografů, sociologů či etnologů je však asimilace také spojována se složitým procesem adaptace imigrantů, kteří stále nebo jen po určitou dobu, žijí uprostřed jiné etnické skupiny (viz Chicagská škola, asimilační koncepty, asimilační strategie apod.), aniž by ve skutečnosti splynuli s majoritou.
- V evropské literatuře se spíše setkáváme s názvem integrační procesy a asimilace je pouze jeden z možných výsledků integrace.

Teorie a modely vysvětlující integrační procesy - kromě ryze migračních teorií spjatých se samotným migračním pohybem existují další teorie a koncepty zaměřené zejména na adaptaci/integraci/asimilaci a logiku prostorového rozmístění imigrantů.

- Modely založené na socioekonomických aspektech (asimilační model, pluralistický model, heterolokalismus, prostorová asimilace, teorie „segmented assimilation“ apod.)
- Modely založené na psychologických aspektech (tzv. čtyři akulturační strategie, viz Berry 1992)

- První systematické vysvětlení konceptu asimilace pochází od M. M. Gordona, a to v často citovaném díle „Assimilation in American Life“ (1964)
- Gordon stanovil tři ideální typy asimilace: „jednostrannou“ (anglo-conformity), „vzájemnou“ (také pod názvem „melting pot“) a tzv. „kulturní pluralismus“ a příklady formuloval na základě zkušeností z americké společnosti.
- vícestupňový model asimilace (Gordon 1964, Mintzel 1999, Alba-Nee 1999). V rámci tohoto modelu pak vytvořil koncept tzv. „ethclass“.

ucelenější teorie etnické asimilace

- T. Shibutani a K. Kwan: „Ethnic Stratification“ (1965 in Alba – Nee 1999) – zaměřili se na vysvětlení dynamiky etnického rozložení na naší planetě - motorem změn vedoucím k možné asimilaci se tak může stát sociální mobilita způsobená změnou pozice v rámci existujícího zaměstnání nebo celkovou změnou pozice na trhu práce.

„Strat-line assimilation“ model

- Na počátku 70. let vkládají Gans a Sandberg (in Alba-Nee 1999) dynamiku do Gordonova statického pojetí asimilace. Model je založen na myšlence, že nejenom čas, ale v něm především střídání generací jsou hybným motorem etnických změn.

Modely založené na socioekonomických aspektech

- *Asimilační model* vychází z Chicagské školy a z Gordonovy asimilační teorie
- základní principy tohoto modelu: 1) sídelní mobilita je výsledkem akulturace a sociální mobility jednotlivců, 2) sídelní mobilita je dalším postupným krokem k asimilaci (např. strukturální)

Pluralistický model

- Na místo splynutí do jedné sociokulturní společnosti se prosazovala vize samostatně působících etnických komunit, které se podílejí společně na organizaci společnosti, ekonomiky a státu, přičemž si zachovávají vlastní kulturní identitu. Z geografického hlediska však pluralismus vede k malé mobilitě obyvatelstva a k možné výraznější sídelní segregaci komunit.

Heterolokalismus

- etnická komunita může existovat i bez významného seskupování (což je mimochodem v úplném rozporu s původním asimilačním konceptem, tzn. že členové určitých skupin jsou rozptýleni po městě, metropolitním území anebo v jiných, vzdálenějších regionech (Velikonja 1993 in Zelinsky-Lee 1998).

Heterolokalismus je charakterizován následujícími typickými znaky:

- heterolokalismus je fenomén posledního desetiletí, způsobený změnou socioekonomických a technologických podmínek;
- v cílové zemi dochází k bezprostřednímu prostorovému rozptýlení imigrantů;
- bydlení a pracoviště jsou obvykle od sebe značně vzdálené, stejně tak je tomu i v případě odděleného bydlení od velkých nákupních center a míst společného kulturního vyžití;
- i přes často značnou prostorovou vzdálenost mezi členy daného etnika, dochází mezi nimi k udržování intenzivních vztahů, a to pomocí telefonu, osobních návštěv atd., a to na úrovni metropole, regionu, státu, ale i v mezinárodním měřítku.

Model „ethnoburbs“ (předměstské etnické osídlení)

- Ethnoburb - předměstské etnické seskupení obytných a obchodních bloků (ve velkých metropolitních oblastech), kde jsou přítomny multietnické komunity. Jedna z nich přitom hraje dominantní roli, i když nemusí nutně být většinová.
- Charakter tohoto typu osídlení se v některých směrech shoduje s etnickými enklávami a v jiných zase s příměstskou oblastí, bez specifické etnické identity.
- Typické znaky „ethnoburb“: 1) koexistence s tradičními etnickými enklávami či ghettý v centrálních částech měst, 2) přítomnost nových i „dřívějších“ imigrantů, 3) vlastní vnitřní socioekonomická struktura, která je součástí jak národního, tak i mezinárodního trhu práce, 4) otevřený systém výměny informací, obchodních a sociálních aktivit s majoritní společností.
- Na rozdíl od ghettů nebo klasických etnických enkláv mají „ethnoburbs“: 1) nižší hustotu zalidnění díky větší ploše, kde navíc hranice nejsou přesně určeny, 2) nejsou výsledkem násilné segregace, 3) jsou ekonomicky výkonné, 4) jsou více socioekonomicky rozvrstveny z hlediska obyvatelstva, včetně jeho zaměstnanecké struktury.

Teorie etnické sídelní segregace

- Geografické pojetí (s explicitně vyjádřeným důrazem na prostorové struktury) vkládají do studia adaptace minorit představitelé teorií *prostorové asimilace*. Mezi nejvýznamnější patří Massey (např. 1985), který při formulování teorie *etnické sídelní segregace* vychází opět z již zmiňované Chicagské školy a opírá se o stěžejní Parkovu tezi, že prostorové vztahy odrážejí sociální vztahy ve společnosti. Sociální a sídelní diferenciace je přitom závislá na ekonomickém růstu společnosti, a to zejména na socioekonomickém statusu, rodinné struktuře a etnickém původu. Zatímco autoři „ekologických teorií“ [1] sídelní struktury se spíše zaměřují na strukturální faktory společnosti, Massey se více zabývá prvky ovlivňujícími etnickou segregaci (také např. Berry 1992). Na základě pojmů koncentrace a disperze [2] pak specifikuje dva ekologické procesy, které etnickou segregaci ovlivňují: tzv. sídelní posloupnost a prostorová asimilace.
- [1] Tzv. ekologické teorie (zejména spjatá s faktorovou ekologií) také vysvětlují vytváření městské sídelní struktury. Zaměřují se na analýzu strukturálních aspektů společnosti, jako je např. sociální, rodinný a etnický status (např. Berry – Kasarda 1977 in Massey 1985). Společenské postavení je v těchto přístupech odvozeno od sociální a sídelní diferenciace.
- [2] Koncentrace etnických skupin je svázána s prostorovou diferenciací městské ekonomiky a dále je podmíněna povahou samotných imigrantů. Disperze je řízena socioekonomickou mobilitou a akulturací imigrantů, a to v závislosti na nerovnoměrném rozmístění zdrojů a příležitostí v prostoru.

Segmented assimilation

- Teorie „segmented assimilation“ nabízí lépe porozumět současnému procesu začleňování druhé generace imigrantů do majoritní společnosti, neboť dříve byl tento proces spojován pouze s tehdejší realitě odpovídajícím „jednoduchým“ procesem asimilace (tzv. straight-line pohybem).
- Významný podíl na celém procesu adaptace dnes mají sociokulturní a strukturální faktory. Předpokládá se, že výsledky adaptačního procesu mohou být odlišné v závislosti na zdrojích, kterými disponuje rodina či komunita a také na třech vnějších faktorech, tj. barva pleti (rasové znaky), geografická poloha a změny ve struktuře pracovního trhu (Portes-Rumbout 1996). Teorie připouští skutečnost, že dnešní imigranti jsou pohlcováni rozdílnými částmi (typy) americké společnosti, počínaje bohatou střední třídou bydlící na předměstí (tedy v souladu s klasickým modelem asimilace) a konče chudými ghety v centru měst (tedy nenaplnění klasického asimilačního modelu). Znamená to, že výsledkem adaptačního procesu může být vylepšení si svého společenského postavení, ale i opak, jeho výrazné zhoršení. „*Segmented assimilation model*“ však připouští ještě třetí možnost vývoje (Zhou 1997) po adaptační trajektorii, a to po cestě úspěšné „skupinové“ sociální a ekonomické, nikoliv však geografické, mobility jednoho etnika (viz např. situace čínské nebo židovské komunity v oblasti Los Angeles).

Transnacionalismus

- komunita cirkulujících migrantů, kteří specifickým způsobem spojují vyspělou cílovou zemi své migrace s jejich méně vyspělou mateřskou zemí původu (Portes-Guarnizo-Landolt 1999).
- Zatímco se dříve věnovala větší pozornost samotným migračním pohybům (viz např. „S“ křivka), v případě transnacionalizace se klade větší důraz na související sociální procesy- dochází k nárůstu migrantů žijících „dvojitý život“: např. mluví dvěma jazyky, mají dva domovy – jak v místě zdroje tak cíle migrace, pravidelně překračují hranice apod

Aktivity takovýchto migrantů jsou povahou transnacionální v oblastech: ekonomické (permanentní pracovní migrace na větší vzdálenosti, „malé“ podnikatelské aktivity reemigrantů, multinárodní investice do zemí „třetího světa“ apod.), socio-kulturní (kulturní večery organizované ambasádou v zahraničí, folklorní festivaly v imigračních centrech, profesionální i amatérský sport, mezinárodní výstavy národních umění aj.) a politické (účast migrantů v politických kampaních v zemích původu, dvojitá občanství garantované vládou země původu (Portes 1999). Historickým příkladem transnárodní komunity jsou diaspory, které udržují silné kontakty se zemí původu.

- Transnacionalismus oslabuje adaptační procesy, neboť nedochází k úplnému přerušení ekonomických, socio-kulturních a politických svazků se zemí původu. Naopak imigranti jsou stále v kontaktu se svými známými a příbuznými. Je tudíž možné sledovat alternativní vývoje transnárodních komunit: a) úspěšní podnikatelé i jejich děti se vrací do země původu, b) rodiče i děti se plně asimilují v nové zemi přistěhování, c) rodiče zůstávají v transnacionalizační sféře a jejich děti se již asimilují, d) rodiče i děti zůstávají v transnacionalizační sféře (Portes -Guarnizo-Landolt 1999).

4.2 Psychologické aspekty

- Berry (1992) dále charakterizuje tzv. akulturační strategii, tj. čtyři možnosti, jakých může imigrant dosáhnout v průběhu akulturace. Schéma 1 názorně přibližuje různé kombinace odpovědí, založených na předpokladu, zda jedinec chce či nechce si udržet svá specifika a zda chce či nechce spolupracovat se zástupci jiných skupin. Výsledkem jsou následující varianty:
 - 1) Asimilace je absorpce minoritní skupiny do dominantní, majoritní společnosti nebo sloučení více skupin a zformování „kvalitativně“ nové společnosti (tzv. melting pot koncept).
 - 2) Integrace znamená, že si etnická skupina udrží určitou kulturní identitu a současně se začlení do skupiny dominantní, se kterou významně spolupracuje.
 - 3) U segregace/separace nejsou podstatné vztahy mezi dominantní společností a minoritou, minorita si žije víceméně svým vlastním životem v izolaci, udržuje si svou etnickou identitu a tradice. (Vyčlenění z majoritní společnosti způsobené samotnou minoritou se obvykle nazývá separace, naopak vyvolané tlakem majority se nazývá segregace – Berry 1992).
 - 4) Marginalizace (izolovanost i nezachování si své identity) je charakterizována „vzepřením se“ majoritní společnosti, objevují se pocity odcizení, ztráta vlastní identity a akulturační stres.